

Sledi tretje poglavje, v katerem se avtor ubada z Gosarjevimi konflikti tako s krščanskimi socialisti kot s komunisti. Posebej pa se dotakne njegovemu nasprotovanju moraliziranju in ideji o korporativnem sistemu družbene ureditve.

V četrtem poglavju Interpretacija (interpretacij) interpretacije Pija XI. avtor interpretira slovenske interpretacije papeške enciklike *Quadragesimo anno*. Že z naslovom nam skuša nakazati zmedo, ki je nastala z interpretacijami te enciklike. Najprej nam predstavi razumevanje katoliške družbene prenove, ki se je zgodila s Pijem XI., v drugem delu pa nam predstavi korporacije tako kot so bile interpretirane v encikliki.

Poglavje Cerkvene enciklike: aplikacije in izsiljevanje nam poskuša odgovoriti na dve vprašanji. Ali je bil res odločilnega pomena komunistični vpliv na krščanske socialiste, ki ga je cerkveno vodstvo pravočasno odkrilo in uporabilo encikliko *Quadragesimo anno* kot indikator? Ali pa je šlo zato, da o tej encikliki ni bilo možno na sporočilno-interpretativni ravni vzpostaviti enoznačne interpretacije, okrog katere bi se poenotil ves katoliški blok? Predstavi nam tudi različne interpretacije navezave Pija XI. na korporativizem in poudarke, v katerih se te interpretacije razlikujejo.

V zadnjem poglavju govori o tem, kako se je katoliška Cerkev ukvarjala s problemom pravične družbe. Avtor primerja krščanski solidarizem in krščanski socializem, predstavi razlike med Ušeničnikovo in Gosarjevo utemeljitvijo pravične plače, sledi pa njuna problematika obrestovanja. Poglavje zaključuje s konceptualnimi razlikami Ušeničnika in Kardelja med delitvijo po delu, upravljanjem in nadzorom.

Avtor je pri pisanju knjige *Katolicizem na Slovenskem* upošteval krščanski, politični in znanstveni vidik družbenih sprememb. To dejstvo potrjuje seznam uporabljene literature, ki je sestavljen iz del svetovnih in slovenskih klasikov sociološke misli, papeških enciklik, ki so se ukvarjale s pomembnimi družbenimi vprašanji, ter idejami takratnih političnih vodij.

Knjiga je napisana zelo pregledno, vsebuje tudi enaindvajset tabel, s katerimi je avtor

nazorno podprl tekst in ga tako še bolj približal bralcu.

Za boljše razumevanje in predstavo avtorjevih stališč do obravnavanega problema, pogrešam zapis o avtorju, njegovem dosežanju delu in njegovih izdanih publikacijah.

Delo *Katolicizem na Slovenskem* je pomemben prispevek k pojasnjevanju vloge Rimokatoliške Cerkve v družbeni in politični zgodovini slovenskega naroda. Obravnavana tema je danes v Sloveniji zelo aktualna in bralcu predstavljena na razumljiv način.

Matevž TOMŠIČ

Bojan Čas

Kamniški sociološki zbornik

Šolski center Rudolf Maister, Kamnik, 1999

Kamniški sociološki zbornik, ki je izšel ob 50-letnici gimnazijskega izobraževanja v Kamniku, združuje številne prispevke, ki so nastali v okviru različnih šolskih aktivnosti, predvsem predavanj in socioloških delavnic. Čeprav nosi zbornik v naslovu ime 'sociološki', pa je obseg zajetih tematik precej širši od samega področja sociologije. Vseeno pa je težišče usmerjeno na sociološki sklop, saj ta predstavlja jedro tako samega zbornika kot tudi vseh dejavnosti okoli njega.

Uvodni del se nanaša na vprašanja o stanju sociologije kot znanosti, njene vloge v družbi danes in v prihodnosti ter dilem njenega razvoja. O tem je na eni okroglih miz govoril znameniti sociolog slovenskega rodu Thomas Luckmann. Po njegovem mnenju je delitev na mehke in trde znanosti neustrezna, saj nobena znanost - tudi naravoslovje ne - ni 'trda' znanost v nomotetičnem smislu, kjer bi imeli opraviti s splošnimi in obče veljavnimi zakoni. Družboslovna znanost je specifična po tem, da človeško družbo, ki je njen predmet preučevanja oblikuje človeška dejavnost, ki je podvržena naravnim in zgodovinskim zakonitostim, ki oblikujejo specifične strukture človeške družbe in to na različnih nivojih človekovega življenja. Posebej zanimiva je Luckman-

nova misel, da novih teorij pravzaprav posebno veliko ne potrebujemo, saj gre pri njih v glavnem za sinteze že obstoječih elementov. To, kar sociologija potrebuje, so poglobljene in zgodovinsko utemeljene raziskave, ki preučujejo realizacijo različnih zgodovinskih struktur ter pogoje, pod katerimi se le-te realizirajo v dejanskosti. S prihodnostjo sociologije se ukvarja tudi Franc Adam. Po njegovem mnenju sociologiji ne grozi zaton, kakor napovedujejo nekateri avtorji, ampak naj bi prišlo do njene reafirmacije pod pogojem, da se sama notranje konsolidira. Sodobne (post)moderne družbe so namreč izrazito kompleksne, zato je za preučevanje njenih temeljnih problemov potrebno kompleksno mišljenje oz. analitični aparat. V tem smislu zagovarja ex-post povezavo mikro in makro analize (ki pomeni komplementarno obravnavanje določenega problema na obeh nivojih, s tem da se ju obravnava z različnim analitičnim instrumentarijem) in orientacijo preučevanja na t.i. mezo nivo, se pravi na raven različnih družbenih organizacij. Po Adamovem mnenju, mora sociologija največ svojih moči usmeriti v oblikovanje t.i. teorij srednjega dometa, ki so bodo ukvarjale s ključnimi problemi sodobne družbe. V zadnjem času se v razvitih zahodnih državah dejansko povečuje ekspertni in intelektualni angažma sociologov, kar se izraža v številnih javnih razpravah in delih o temeljnih družbenih vprašanjih. Precej bolj problematično je, po njegovem mnenju, stanje sociologije v Sloveniji, pri čemer naj bi glavni problem predstavljala izrazita šibkost znanstvene komunikacije med posameznimi deli znanstvene skupnosti in nerazvita 'kultura kritičnega diskurza'.

Vprašanje funkcionalnosti sociologije, oz. znanja, ki ga ponuja, v vlogi šolskega predmeta je tema prispevka Andreje Barle. Znanje namreč predstavlja enega najbolj dinamičnih elementov sodobnih družb, saj vpliva na zmožnost delovanja posameznika v družbi, na določanje njegovega položaja v družbi in na oblikovanje pomenskih svetov, prek katerih si gradi interpretativne okvire. V procesu pridobivanja znanja igra prav šola oz. izobraževalni sistem zaradi svoje uradno podeljene funkcije prenašanja in ocenjeva-

nja znanja ključno vlogo. Ta prenos znanja pa načeloma ne pomeni samo prenosa podatkov oz. dejstev, ampak tudi usposablja posameznika za kritično razumevanje sveta in samostojno delovanje v njem. Za Habermasa namreč šele ta tip znanja - ki ga imenuje samorefleksivno - predstavlja tisto resnično znanje, ki posamezniku omogoča dejansko svobodno eksistenco. Tu pa lahko sociologija kot šolski predmet izredno koristi, saj lahko zaradi svoje specifične narave, ki je v sebi dokaj raznolika, poleg tega pa je kot veda o družbi blizu zdravorazumskemu mišljenju, predstavlja protitež ostalim šolskim znanjem, tako da spodbuja ustvarjalnost in kritičnost učencev oz., kot pravi Barletova, vnese v šolske prostore nekaj imaginarnega.

Za uspešnost sociološkega raziskovanja v funkciji eksplanacije družbenega dogajanja je potrebna ne le komplementarnost različnih socioloških analitičnih pristopov, ampak nasploh multidisciplinarni pristop, ki predpostavlja znanstveno sodelovanje in dialog med družboslovnimi in humanističnimi vedami (včasih pa tudi širše). Tako je v prispevku Ludvika Čarnija prikazano razmerje med sociologijo in zgodovino. Po njegovem mnenju se zgodovina in sociologija sicer razlikujeta tako po predmetu kot po metodi preučevanja, vendar pa sta med seboj tesno povezani, saj obe raziskujeta zakone, ki uravnavajo razvoj človeške družbe, zato se, kot pravi Fernand Braudel, ne moreta ignorirati. Stane Andolšek pa s svojo predstavljivo teorije socialne menjave nakaže povezavo med sociologijo in antropologijo. Ob tem skuša sociološko teorijo menjave (Homans, Blau), ki je izrazito individualistično in utilitaristično obarvana, saj predpostavlja, da so posameznikovi interesi ekonomsko in psihološko motivirani in ne upošteva nadindividualnih kulturnih in družbenih dejavnikov, ki vplivajo na ravnanje posameznika, dopolniti z uvedbo nekaterih kolektivističnih konceptov, ki so bili sestavni del klasične antropološke misli.

Del člankov govori o temah, ki zadevajo vprašanja religije in kulture. Tako denimo Marko Kerševan obravnava odnos mladih do religije. Oto Luthar govori o značilnosti novega multikulturalizma, predvsem z ozirom

na srednjo Evropo. Gregor Tome pa govori o generacijskih značilnostih mladine, predvsem skozi njihove subkulture kot izraz specifičnosti njihovih življenjskih stilov in kulturnih praks. Velik del zbornika obsegajo članki, ki obravnavajo raznolike zgodovinske in etnološko-antropološke teme. Tu gre tako za probleme teoretske narave, kot je vprašanje zgodovinskega retroaktivizma (Kante) ali pa odnosa med etnologijo in antropologijo (Šmitek), kot za predstavitev osebnosti in dogajanj iz slovenske zgodovine 20. stoletja, denimo vloge Antona Korošca od razpada Avstro-Ogrske in nastanku Jugoslavije (Bister), vloge generala Rudolfa Maistra za nastanek prve slovenske vojske in priključitev severne Štajerske (Švajncer) ali jugoslovanskega vprašanja med drugo svetovno vojno (Lečnik) in nadzora nad tiskom v Sloveniji v letih 1945-90 (Horvat) pa ter tudi za konkretne etnološke študije, denimo raziskavo socialnega spomina prebivalcev vasi St. Peter (Brumen) ali vloge gospodinjskih aparatov (Petek). Posebej zanimiva je zgodovinsko sociološka predstavitev življenja in dela Franceta Vebra, velikega in vsestranskega, vendar dolgo časa zamolčanega slovenskega znanstvenika (Čas, Samec).

Za zbornik je značilna številnost in heterogenost tekstov in zato tudi pomanjkanje tematske kohezivnosti. Vendar pa obenem prav heterogenost in sodelovanje različnih znanstvenih disciplin predstavlja pozitivno stran, če upoštevamo kontekst nastanka zbornika. Gre pravzaprav za uvajanje gimnazijcev v področje sociologije in pri tem je multidisciplinarni pristop, ki ob podajanju potrebnih teoretskih znanj temelji na obravnavanju konkretnih življenjskih problemov z različnih vidikov, vsekakor zaželen. Kot pozitivno stran velja omeniti tudi udeležbo treh dijakinj s svojimi prispevki, kar je dokaz angažiranega dela na tem področju.

Tina ŽUČKO

Mirjam Mencej

VODA v predstavah starih Slovanov o posmrtnem življenju in šegah po smrti

Slovensko etnološko društvo, Ljubljana 1997, 185 str., 2835 sit

Knjiga je magistrsko delo avtorice Mirjam Mencej, ki je medtem napisala že doktorsko disertacijo in trenutno predava na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Delo je namenjeno strokovnim krogom, zato je avtorica ohranila znanstveno zasnovano magistrske naloge, z vsemi citati, katerih prevode podaja v opombah pod črto.

Glavna avtoričina preokupacija je iskanje mitskih predstav o vodi kot poti na oni svet oziroma ločnici med svetovoma živih in mrtvih, kar je ena najbolj razširjenih predstav svetovnih mitologij. Predstavo o vodi kot ločnici zasledimo že pri Egipčanih, starih Grkih ter skandinavski, japonski, indonezijski, malezijski in morda še kateri mitologiji. Zastavi si vprašanje, ali so tudi stari Slovani nekoč poznali takšno predstavo o vodi. Dokazuje za to skuša najti v ljudskem slovstvu, šegah, arheoloških najdbah in jeziku, kar zahteva preučevanje dveh ločenih, a vseeno komplementarnih delov-ljudskih predstav o potovanju duše v onostranstvo ter šegah ob smrti. Povezuje ju različen način uporabe vode. V prvem delu se morda skrivajo ostanke predkrščanskega mita, v drugem pa se kažejo drobci starodavnih pogrebnih obredov. Ker morebitne sledove išče tako v literaturi kot jezikoslovju, uporablja komparativno metodo dela.

Delo sestavlja pet poglavij. Prvo poglavje prinaša gradivo starejše slovanske zgodovine, o starih načinih pokopa in sežiga v ladjah ter s tem povezano mitsko predstavo o deželi mrtvih, katero od tega sveta loči voda. Navaja mnenja pomembnejših avtorjev, ki so se ukvarjali s to tematiko (A. Kotljarevskij, D. Ančun, C. Clemen, S. Trojanovič, Z. Vana, L. Niederle, D. Trstenjak, V. Čajkanovič, V. V. Ivanov, V. N. Toporov, F. Bezlaj, V. Möderner, G. Krek, O. Schrader, A. Fisher in B. O. Unbegaun).